Gintautas Vėlius

Kernavės-Kriveikiškio XIII–XIV a. senkapiai

1996 m. VU bei KAIRM ekspedicija tęsė Kernavės-Kriveikiškio senkapių tyrinėjimus, pradėtus 1994 m. (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais,* V., 1996, p. 149–154). Per sezoną ištirti 4 plotai, iš viso 268,75 m^2. Vienas plotas (5x20 m) buvo prijungtas prie 1995 m. tirto ploto V krašto, siekiant aptikti senkapių V pakraštį. Ties šio ploto viduriu buvo aptikti labiausiai į V nutolę kapai. Norint įsitikinti, ar tikrai aptikta senkapių riba, buvo iškasta nedidelė (2x5 m) perkasa už 10 m į V nuo minėto ploto; joje kapų nerasta. Kiti du plotai (110,75 m^2 ir 52 m^2) buvo kasami senkapių R gale, jungiant juos prie 1994 m. tirto ploto. Perkasos buvo 5 m pločio (be išpjovų) ir orientuotos Š–P kryptimi, siekiant aptikti senkapių ŠR kraštą. Paaiškėjo, kad kaip tik ties šio ploto viduriu eina senkapių riba, perkasos Š gale užsisukanti į V.

Kultūrinio sluoksnio plotuose nerasta, tačiau aptiktos dvi ūkinės duobės bei židinio liekanos, skiriamos XV–XVIII a. šio paminklo teritorijoje stovėjusiai sodybai.

Surasti 46 griautiniai kapai, 21 iš jų rasta įkapių. Mirusieji palaidoti galvomis į V arba artima V kryptimi, nedeginti, aukštielninki, ištiestomis kojomis. Kai kuriuose kapuose aptikta karsto lentų fragmentų. Rankos arba ištiestos, arba sukryžiuotos dubens, liemens ar krūtinės srityje. Dėl palyginti blogai išlikusių kaulų pavyko nustatyti tik 27 kapų mirusiųjų lytį. Surasta 11 moterų ir 16 vyrų kapų. Kapai sudarė vieną horizontą. Tačiau senkapių R pakraštyje dalis kapų buvo apardyta kasant duobes vėlesniems kapams. Atrodo, kad čia siekta sutalpinti kapus į aptvertą teritoriją.

Iš viso surasti 105 radiniai: 75 įkapės ir 30 atsitiktinių radinių. Be to, surinkta 130 registruotinos XV–XVIII a. žiestosios keramikos fragmentų.

Kapų įkapes sudarė papuošalai, aprangos detalės bei buities reikmenys (ginklų nerasta). Gausiausia įkapių grupė – papuošalai. Surasti du apgalviai iš paauksuotų sidabrinių plokštelių bei viena apgalvio juostelė, austa iš metalizuotų siūlų. Keturiuose kapuose aptikti antsmilkiniai, skirtini žiedelinių tipui. Trijų mirusiųjų kapuose buvo vėrinių iš stiklo karolių,

žvangučių, kriauklių kauri, žalvarinių įvijėlių bei kabučių. Dviejuose kapuose rasta pavienių karolių. Vienuolikoje kapų aptikta dvylika žiedų. Daugelis jų (7) yra pinta priekine dalimi. Keturi žiedai itin puošnūs, sidabriniai. Du iš jų pagaminti filigrano technika ir su stiklinėmis akutėmis. Vienas jų panašus į signetinį su kryželių motyvu, kitas turi didelę tuščiavidurę keturkampę galvutę su kryžiumi centre. Viename kape (Nr. 125) aptiktos dvi juostinės apyrankės. Kapuose rasta šešios diržų grandys bei keturios sagtys, aštuonios sagos ir trijų smeigtukų (?) fragmentai. Trijuose kapuose aptiktos dvi sidabrinės monetos. Vienoje jų iškaltas raitelis su iškeltu kalaviju, jojantis heraldiškai į dešinę viengubame karoliukų apvade. Apačioje ir prie žirgo galvos – tarsi neišskaitomos legendos likučiai. Kitoje pusėje – dvigubas kryžius skyde su karoliukų apvadu. Heraldiškai kairėje pusėje, tarp skydo ir karoliukų apvado – du taškeliai. Vienas taškelis matomas ir dešinėje. Tarp karoliukų ir pakraščio – tarsi legendos žymės. Kitoje monetoje raitelis su ietimi, heraldiškai jojantis į dešinę, karoliukų apvade. Už raitelio nugaros – trys taškai. Kitoje monetos pusėje pavaizduotas tarsi skydas su karoliukų apvadu (kryžiaus nesimato). Pakraščiu tarytum eina legenda.

Iš buitinės paskirties įkapių daugiausia rasta peilių – iš viso 8. Visi jie įtveriamieji, tiesia nugarėle. Taip pat aptiktas vienas galąstuvas ir skiltuvas.

Daugelis senkapiuose aptiktų atsitiktinių radinių datuotini vėlesniais laikais – peiliai, spynos, Jono Kazimiero šilingas, vinys ir t. t. Tačiau rasta dirbinių ir iš suardytų kapų. Tai keturi žiedai, dvi sagos, žalvarinė grandis, galbūt ir dalis įtveriamųjų peilių. Tyrinėtus kapus reikėtų datuoti XIII–XIV a. laikotarpiu iki 1390 m., kai buvo sudegintas Kernavės viduramžių miestas.

Gintautas Vėlius

Kernavė-Kriveikiškis cemetery from the 13th–14th centuries

In 1996 in the cemetery of Kernavė-Kriveikiškis VU together with KSRMAH examined an area of 268,75 m². The findings included 46 primary burials with 75 grave goods inside them: headbands, beads, rings, sash-like bracelets, buckles and metal

loops of belts, buttons, knives, whetstones, a few strike-iron pieces. The 2 Lithuanian coins detected in the area assertain the dating of the cemetery to the 13th–14th centuries.

Gintautas Zabiela

Žėronių degintinių kapų tyrinėjimai

Žėronių senkapius (Trakų raj., Rūdiškių s-ja) 1993 m. surado E. Ivanauskas, ieškodamas Žėronių lobio radimvietės. Ieškant išsibarsčiusių monetų su metalo detektoriumi, kiek atokiau nuo lobio radimvietės aptikta degintinio kapinyno dirbinių: geležinis peilis, grandis, skiltuvo dalis, apkaustas, žalvariniai apkalai, žiedas (pav. 31), sagtys, žiestųjų puodų šukės. Viskas perduota į LNM. Trumpą kapinyno aprašymą pateikė A. Strazdas (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais,* V., 1996, p. 306).

Senkapiai yra 2 km į P nuo Žėronių kaimo, 1,6 km į PR nuo kelio Lieponys–Žėronys, Graužupio upelio kairiajame krante, miško kvartaluose Nr. 63 ir 64, abipus kvartalinės linijos. Jie įrengti nelygiu paviršiumi kalvos (iki 7 m aukščio maždaug 70x20 m dydžio) centrinėje labiau įdubusioje dalyje. Senkapius apardė lobių ieškotojai, perkasdami Žėronių lobio vietą, išrausdami netaisyklingos formos (3x2,8 m dydžio, iki 30 cm gylio) duobę pačiuose senkapiuose bei dvi mažesnes duobes šalia jų.

Kaip parodė tyrinėjimai, kalva niekada nebuvo ariama, greičiausiai visą laiką čia augo miškas. 1996 m. Žėronių senkapiuose LII ištyrė 12,5 m^2 plotą, daugiausia lobių ieškotojų suardytą jo dalį. Tyrinėjimų metu buvo išskirtos 7 spėjamų degintinių kapų liekanos. Dauguma degintinių kapų aptikta ne giliau kaip 20 cm gylyje, tik paskiros duobės gilesnės nei 60 cm. Pats mirusiųjų deginimas vyko kažkur šalia senkapių (vieta tebėra nenustatyta). Iš laužo išrinkti sudegę kauliukai, perdegusios žiestosios keramikos šukės bei metaliniai dirbiniai buvo atnešami ir supilami į smėlyje iškastą duobutę bei aplink ją. Degintinių kapų liekanos buvo pilamos gana tankiai, neplačiai paskleidžiant. Taip susiformavo beveik vientisas sunkiai į kapus dalijamas degintinių kapų horizontas. Jame išsijota 2968 g sudegusių